

MÜNCHEN 2007

Lapislazuli skål, Sar-e-Sang, Afghanistan. Tilvirket i verkstedet "Officina delle Pietre dure" i Firenze. Fra samlingen til franskekongen Ludvig XIV. MNHN fikk den i 1972.

*Tekst og foto Claus Hedegaard
Herluf Trollesgade 42/2
8200 Aarhus N
<http://www.Hedegaard.com/>*

***Jeg er altid imponeret over
særudstillingen ved Mineralientage
München og årets med temaet Mineral
fra Verdens Tag – altså Himalaya –
knyttede sig smukt til rækken.***

Generelt gør Mineralientage mere end andre messer for at tilbyde udenomsaktiviteter, deriblandt særudstillingen, samlermontrer, Alpepavilionen, børnepasning, fossilpræparation, udstilling for synshandikappede, fedtstensskæring, foredrag, guldvaskning o.s.v. Hæng mig ikke op på tallet, men jeg skønner, at ca. 20% af gulvpladsen går til den slags. Det gør messen langt mere tilgængelig for medslæbte ægtefæller og børn og det øger tilgængeligheden af vor hobby for udenforstående og de, der ikke kan bruge en formue på en sten. Mere senere.

Det *alternative marked* og smykkepusherne manifesterede også en stærk tilstedeværelse i år, igen til nogle *rigtige samlere* – i deres selvopfattelse – store fortrydelse. Dette segment interes-

serer mig i sandhed ikke meget, men det er en vigtig del af markedet og dermed af en begivenhed som Mineralientage München. Uden folk, der tilbyder evig frelse, ville der måske ikke være nok af os til en fustage ... jeg mener til en stenmesse ... og nogle gange kommer disse folk med mærkværdige sten og selvsagt ditto anvendelser af samme. Jeg stod ved en stand, hvor et kvindemenneske med kraftig stemme udbredte sig om allehånde sten og deres helende egenskaber. Det er altid fascinerende at stå overfor begejstrede individer og spændende at høre, hvad de har på hjerte. Røggvarter skulle efter sigende hjælpe mod smerter fra hæmoroïder – hun så stramt på mig, da jeg spurgte, hvorledes den da i givet fald skulle anvendes. Selv blandt de åbne er et åbent sind er ikke altid velkomment.

Videre! Jeg skulle se på mineraler, ikke hæmoroïder. Der var ikke meget nyt ... nej, det er ikke rigtigt. Der var kun lidt, virkeligt spektakulært nyt men der var en del ting fra spændende nyfund, som ikke vil lande på forsiden af et blad. Jeg var netop vendt hjem fra Namibia og glædede mig over at se Herderit og Hydroxylherderit fra Erongo Komplekset på messen. Krystallerne er for det meste et par millimeter og sjældent over 1 cm. Erich Schmidt, som havde fået materialet analyseret, forklarede mig forskellen mellem Erongo Herderit og Hydroxylherderit.

Matrix består af Fluorit af mådelig kvalitet – Krystallerne er sjældent over 1 cm, for det meste matte og rå med grålig grøn til svagt violet farve – ledsaget af hvid, pulveragtig Kaolin indtil dette vaske af. Mineralhandlere er glad for at mindske paragenesen på stykker, især når paragenesen er ler. Næsten alle 'Herderit' stykker er Hydroxylherderit – Herderit er teknisk set 'Fluor-herderit', men udtrykket er en tautologi og vi ved alle, at Herderit er calcium beryllium fluoro-phosphat. Eller også gør vi ikke; i givet fald ville vi – og her taler vi også om museers udstillinger, ikke blot etiketter hos handlere og 'uvidende' samlere' - mærke stykker med det korrekte navn, Hydroxylherderit. Et fuldstændigt nor-

Brookitt, Kharan, Baluchistan, Pakistan.

malt, anstændigt mineral, Hydroxylherderit, boykottes fordi 'navnet er for langt' og et andet, Herderit, skubbes ud i glemslen. Lige meget. Disse hæsle stykker namibiansk Fluorit har fine, aflange krystaller af både Herderit og Hydroxylherderit. Hydroxylherderit er langt hyppigst og findes som gråligt hvide krystaller, hvorimod Herderit krystallerne er creme-farvede og større på i hvert fald de stykker, jeg så, men findes på samme stykke.

Jordi Fabre havde også fået analyseret nogle problematiske stykker. Han havde 'brugt en formue' på Epididymit og Eudidymit fra Malosa Komplekset (Malawi), tilsyneladende uden at få et brugbart resultat.

Ifølge Jordi er de hvide, tavleformede krystaller nogle gange Epididymit, andre gange Eudidymit. Når man analyserer punkter tæt på hinanden på samme stykker, kan det ene være Epididymit og det andet Eudidymit og man kan ikke skelne dem visuelt. Det er spændende! Begge er polymorfer af $\text{NaBe}(\text{Si}_3\text{O}_7)(\text{OH})$ og tilsyneladende i stand til at

danne individuelle sektorer i den samme 'krystal'. Lige nu kan jeg ikke komme på andre mineraler, der gør det, men nogle glimmer-mineraler kunne være gode kandidater. Ametyst og Citrin gør (Ametrin fra Bolivia), men har ikke forskellig krystalstruktur. Calcit og Mg-rig Calcit gør også, men har også samme krystalgitter.

Jeg så interessante Apatit krystaller fra Sapo Mine (Goiabeira, Minas Gerais, Brasilien). De skinnende, mørke, oliven-grønne krystaller er omkring 1 cm, har relativt korte prismer og vokser i parallelle aggregater. Farven er koncentreret nær overfladen, men jeg er ikke sikker på om den skyldes indeslutninger eller om det er Apatitens egen farve.

Samlere som undertegnede, med smag for sjældne mineraler, var begejstrede for det nye fund af Botallackit fra Cligga Head (Perranzabuloe, Cornwall, England, Storbritannien). De bedste styk-

Litt frisk luft ved villvinen.

ker har fritstående nålekrystaller af Botallackit på omkring 1 cm med flot, grøn farve og silkeglans. De kommer fra en spændende forekomst i tidevandszonen, hvor Botallackit dannes ved havvandets kontakt med kobber sulfider.

Messen var i praksis røgfri i år. Arrangøren opfordrer til at man afholder sig fra at ryge og i år var der ingen askebægre i hallerne og praktisk taget alle rygere gik udenfor for at ryge. Tak for det – det hjalp mig meget og jeg hørte endda et par rygere sige, at atmosfæren er bedre nu. Messen syntes as have været god for alle parter. De udstillere, jeg talte med, var godt tilfredse, de fleste købere brugte alle deres penge og var glade for det, de fik – det er nøglen til en god messe!

Jeg havde lejlighed til at nyde den eneste spektakulære nyhed, jeg så: Skinnende, tykke, tavleformede Azurit krystaller til 6 cm med en smule omdannelse til Malakit i 15-18 cm stykker. De kommer fra Milpillas Mine near Nacoziari (Sonora, Mexico) og Rob Lavinsky havde et par stykker af dem. Et part

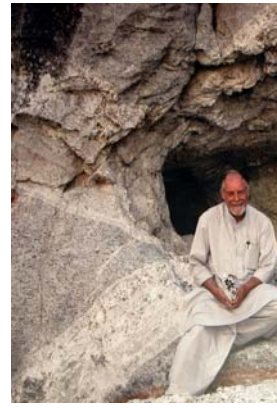

En orientering fra Naturhistorisk museum i Paris. Oprindeligt

hagen til Ludvig XIII. Rene-Just Haüy (han med "systematikken") har selv sagt fått sin plass her.

Afganitt, Badkhan, Pakistan.

Clinozoisitt, Alchuri, Shigardalen, Pakistan.

En klassiker: Smaragd i matrix fra Habachtal, Østerrike

Til høyre: Kvarts, Shigardalen nord for Skardu, Baltistan, Pakistan.

stykker gråligt grønne Hydroxylherderit med skinnende, blok-agtige krystaller til 3 cm på matrix fra Sassi (Haromosh, Pakistan) var et spændende nyfund i harmoni med særudstillingens tema.

Sulfider er som bekendt de mest spændende mineraler og jeg var glad for at se Galena krystaller fra . Krystallerne er op til 2 cm store og har skarpt definerede oktaeder flader og irregulære kube flader. Nej, dette er ikke Verdens bedste Galena, men stykkerne er bestemt værd at have og jeg nyder altid at se nyt materiale fra steder, der er let tilgængelige i lande, hvor "alle lokaliteter er plyndret, lukket, tomme, ..." Det er utroligt, hvad man kan opnå, hvis man vover at samle en hammer op og anvende den.

Lino Casserini havde et lille parti interessante Beryl var. Smaragd fra Cosquez, Colombia. Skarpe krystaller til ca. 2 cm på 6-8 cm matrix. Ikke gennemsigtige, men attraktiv farve.

Tavleformede, sekskantede Bismuth krystaller til 1 cm fra Gang Opal i Schlema (Schlema-Hartenstein, Erzgebirge, Sachsen, Tyskland) var angiveligt fra et nyt fund, der også gav Nickelkrystaller. Krystallerne har høj glans, er sølv-skinrende med kraftige striber på siderne og sidder enkeltvis i druser i mørkt, finkornet sulfid-matrix.

Jeg tog en kort ferie fra den del af messen, der lægger beslag på min tegnebog og nød de fantastiske stykker fra "Verdens Tag", bragt til München af Johannes Keilmann, som påstår, at dette var hans sidste særudstilling og at alt nu ligger i sønnen Christofs kompetente hænder. Udstillingen rummede mange fine stykker fra Herb Oboddas samling, men det må have været svært at vælge, hvad der ikke skulle med – der var ikke et eneste stykke i udstillingen, jeg ikke ville kunne finde plads til.

To herrer på fjelltur.

Erytrin, Schneeberg, Sachsen.

Fantastisk Fluorit oktaeder fra Hunza Dalen (Pakistan) – den er ca. 15 cm stor, har rosa farve om et grågrønt indre. Mineralientage München 2007 særudstilling.

Kunzitt på kvarts, Laghman, Afghanistan.

Afgansk karud, greb av bergkrystall, kvivblad damasstål, slire av sølv dels emaljert, - vakkert.

Ceratoichthus pinnatiformis.

Bland de imponerende stykker var en 25 cm (?) Beryllonit krystal på matrix fra Paprok (Nuristan, Afghanistan), som står i samlingen på Muséum National d'Histoire Naturelle (Paris). Museet havde også medbragt en knap så prangende Lapis Lazuli ko, fremstillet i det 16. århundrede i Firenzes *Officina delle Pietre dure* af Lapis, samlet i Sar-e-Sang i Afghanistan. Den tilhørte tidligere Louis XVI af Frankrig. Det ledsagende, engelske skilt fortalte (min oversættelse), at stykket var "Givet til MNHN i 1972" men det tyske (ditto) derimod "Denne kop blev givet til MNHN i 1791." Jeg gætter på, det sidste er rigtigt. Den franske stat og dens museer overtog meget nips fra kongefamilien og adelen efter revolutionen – det er da en aggressiv politik for at øge tilgang til samlingerne! Revolutionen fandt sted under Louis XVI, barnebarn af Louis XIV, som havde centraliseret magten, mindsket feudaltvæsenet og fået styr på adelen ved at engagere den i, hvad vi i dag

opfatter som en opulent farce af forstillelse – det minder på ingen måde om moderne politik. Det var en nødvendighed for Louis XIV og for at gøre Frankrig til en moderne stat, men foragtet af efterfølgerne, som desværre ikke havde hverken evner eller vilje til at ændre. Louis XIVs system centraliserede magten, mindskede adelens indflydelse, men fremmede også udviklingen af en uddannet middelklasse, som senere ville fremme revolutionen med den terror og det misbrug, den medførte og dermed også overgivelsen af denne Lapis kop til MNHN. I vore dage ser vi Lapis Lazuli overalt på stenmesser som tromlepolerede sten, halskæder og tingel-tangel. Det overskygger det faktum, at Lapis var utroligt sjældent og skattet på Louis' (XIV og XVI) tid og at denne kop ikke er en ligegyldig souvenir, men en kostbarhed ... som understøtter illusionen om absolut velstand, absolut magt og absolut monarki.

*Bastnäsiit,
Mulagon Zegi,
Pakistan.*

*Nickelin, Sach-
sen, Tyskland. Og
den kostet fak-
tisk 16000 kro-
ner!*

Monterne fra Herb Oboddas samling viste delikate stykker som en "Adular med Chlorit" fra Tormiq (nær Skardu, Pakistan), en flot, farveløs Mikroklin var. Adular krystal – vel 8 cm eller så – hvor kanterne var besat med mindre Adular krystaller af anden habitus og farvet grågrønne af chlorit indeslutninger. Jeg faldt også for et stykke med skarpe Microlit krystaller på Adular matrix (OK, Mikroklin var. Adular!) fra Shigar Dalen (nord for Skardu, Pakistan). Stykket med to skarpe, gråbrune, 6 cm Xenotim-(Y) krystaller på matrix fra Zargi Bjerget (NW Frontier Province, Pakistan) var betagende ... men jeg kan ikke lade være med at tænke på om -(Y) er en rygradsformelse fordi Xenotim-(Y) er den hyppigste Xenotim eller om stykket er analyseret?

Blandt de klassiske afghanske og pakistanske ædelstensminerale faldt jeg for en 30 cm eller så, skarp, lyserødviolet Spodumen var. Kunzit fra Laghman (Nuristan, Afghanistan) fra en ikke-krediteret samling. Der er 13 på dusinet af Kunzit i ædelstenskvalitet – billedligt talt, i hvert fald – og pakistanske handlere på det nærmeste smider krystaller efter kunderne, men skarpe krystaller? Hvornår så du sidst en Kunzit i slibekvalitet med skarp krystalform?

Hvad var det så 'alle talte om'? Det var en enstående, 17 cm, skarpkantet Viitaniemiit fra Paprok (Nuristan, Afghanistan). Den blev beskrevet som "Verdens største" og det er den skam, men pointen er, at nummer to er langt fra og at næsten al Viitaniemiit er småsnusket, inklusive typematerialet: Viitaniemiit fra Viitaniemi (Eräjärvi, Tampere, Finland) beskrives som 0,2 mm indeslutninger i Eosporit.

Særudstillinger som den i München er en gave og et sjældent privilegium at se. Vi kan se fantastiske stykker fra private samlinger, der som regel ikke udstilles og udstillingerne er utroligt kostbare at arrangere. Når det er sagt, kan jeg ikke lade være med at være en smule skuffet over to ting. Den vigtigste er, at mange stykker var uden etiket og i særdeleshed, at der ikke er forklarende tekster. Det er en glæde at kunne se en fantastisk 17 cm sort krystal, men hvis man aldrig har hørt om Viitaniemiit? Udstillingen prædiker for de omvendte. Vi kan sagtens dalre rundt med et glas sekt og tale indforstået om, at *den Fluorit sidder helt rigtigt*, men det gør intet for den almene besøger, der trods alt rent faktisk er eller kan blive interesseret i mineraler, men som ikke selv har lejlighed til at drøne rundt langs Karakorum. Hvorfor er disse blå og lyserøde krystaller virkeligt fantastiske? Hvorfor findes de dér og ikke andre steder? Hvorledes dannes de? Min anden og mindre væsentlige pointe er valg af deltagende lande. Sandt nok, Afghanistan og Pakistan rummer de vigtigste mineralforekomster i Himalaya, men en enkelt montre med stykker fra Nepal var en overfladisk omgang med resten af Himalaya, som også rummer bl.a. Bhutan, dele af Indien og selvsagt Tibet. Med messens vægt på healing og wellness ville det have været naturligt at inkludere Himalaya salt og tibetansk Turkis.

Mange mineral samlere og handlere ryster på hovedet af healy-feely folket med alle deres besværgelser og usædvanlige anvendelse af mineraler. Julemesse i Peterskirken er en tam omgang til sammenligning! Men tillad mig at udfordre dine fordomme. Næste gang du er på messe, så nyd *showet* – for det er dét, det er. Fjern *showet* og du står foran en dyngest en og det er uden betydning om det er hos ryste & radio klubben eller en handler med udsøgte sjældenheder.

Desværre synes mange mineralhandlere – samlersykkehandlere – at være stivnet for 30 år siden og handler mentalt stadig ud af bilens bagagerum. Deres stand er i mange tilfælde dårligt organiseret, der er ikke pris på stykkerne og de skjuler sig bag standen, måske endda bag en montre. De fleste healere er derimod meget udadvendte og fortæller uden hæmninger om deres vidunderlige *krystaller* – husk bare hæmmorroiderne! – giver gratis ædelstensmassage o.s.v. Oftest er deres stand velorganiseret, excentrisk men velorganiseret, med masser af lys og farver. Nogle få mineralhandlere laver flotte udstillinger, men mange sidder bag en dyngest affald og man skal på

det nærmeste være medlem af klubben for at få lov at se de gode stykker og for at forstå, hvad de egentlig sælger.

Forestil dig, du kommer til en stenmesse for første gang. Vil du rode gennem en stabel affald – ja, affald, krøllede aviser, et plastikrus med en sjat, en halvspist pølse – for at finde en sten uden pris, uden information, som du skal tvinge ud af en muggen stodder, der egentlig ikke gider spille tid på dig? Eller vender du hjem med et flot stykke Røgkvarts med magiske egenskaber? Ja, jeg generaliserer og fornærmer givet mange, men giv mig, at der er et gran af sandhed. Håndspålæggerne tilbyder kunderne en oplevelse, hvorimod mange mineral handlere udviser samme imødekommenhed som en bayersk servitrice.

Jeg bruger altid tid på området med samlermontrer. Hver viser noget, en samler, et museum eller en gruppe synes er spændende. Det er en glimrende lejlighed til at se flotte stykker, der normalt ikke kan ses offentligt og simpelthen til at blive overrasket.

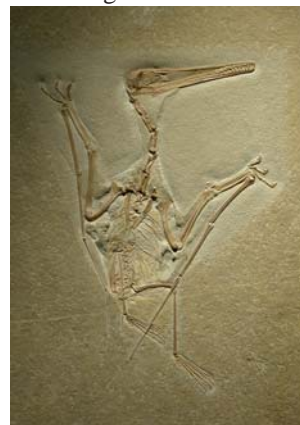
Karlheinz Gert, Hans-Dieter Götter og Bernhard Sick havde lavet en spændende montre, som fortalte historien om Charles Ottley-Groom-Napier (1839-1894), prins af Mantua og Montserrat, som faktisk var en charlatan fra simple kår. En forhenværende statsanklager udtalte en gang, at svindlerne altid var de mest interessante klienter; de er utroligt charmerende, overbevisende, veltalende og oftest højt begavet. Ellers kunne de ikke udføre deres arbejde! Få af stykkerne rakte udover hvad vi i dag ville betragte som gennemsnitlig kvalitet, men samlingen var ikke desto mindre spændende. I de gode gamle dage – før fjernsyn, radio, Internet og alt det der – måtte en dannet mand eje en mineralsamling, en konkyliesamling, et bibliotek, et udvalg af ædelsten, malerier, antikviteter (græske statuer, ikke bedstemors kaffestel), etc. eller i hvert fald noget af det. Disse objekter var et tegn på dannelse men sandelig også en kilde til forundring, uddannelse og indlevelse – de gav den underholdning og indsigt, fjernsyn gør/bør i dag. Stykkerne var relativt kostbare – mineraler er billigere i vore dage end for 100-200 år siden – men ikke nødvendigvis prangende. De var et symbol på dannelse og status, ikke ulig Lous XIVs Lapis kop og ikke ulig moderne samleres ”min Aqua er længere end din Aqua” stykker.

Det var spændende at se stykker fra den nyligt restaurerede mineralsamling fra klostret i Melk, præsenteret af Pater Petrus. Det er en antik samling, som er reddet fra glemsel og nu udstillet i klassiske monterer i et restaureret lokale i klostret – besøg, hvis du

Akvamarin med spesartingranat, Shigardalen, Pakistan.

kan; klostret ligger nær motorvejen fra München til Wien, inde på venstre side. De viste blandt andet et fremragende stykke med fine Guld blade fra Rosia Montana (Rumænien). Samlingen er bygget på samme principper som Ottley-Groom-Napiers, men er væsentligt bedre. Den var – og er – et vindue til

Pterodactylus antiquus, overjura. Eichstätt, Franken, Tyskland. Dette er den første flyveøgla som ble vitenskapelig beskrevet. Cosimo Collini gjorde det i 1784.

Verden, et redskab til viden og erkendelse og selv sagt et statussymbol. Jeg må medgive, at jeg savner ofte den filosofi blandt moderne mineralsamlere, jeg savner videbegærligheden, stræben efter indsigt.

I en montre med titlen *Alpine Skatte* viste Gerd M. Wiedenbeck & Jutta Pillath blandt andre interessante stykker en kokasse, samlet ved Fieschergletscher (Wallis, Schweiz), hvori der sad en Røgkvarts krystal. Det er den sande glæde ved disse små udstillinger ved Mineralientage München. Man ser ting, man ville have forsvoret eksisterede og man finder pludseligt svaret på spørgsmål, der har naget gennem lang tid.